UNIVERSITETET
I OSLO

Samfunnsoppdrag:

Inkludering av barn og unge

Posisjonsnotat fra Universitetet i Oslo

Foto: Colourbx.com

Samfunnsoppdrag om inkludering av barn og unge – posisjonsnotat fra Universitetet i Oslo 23. august 2023

Arbeidsgruppens medlemmer: Tore Nilssen (forskningsdekan SV-fakultetet, leder), Astrid Marie Jorde Sandsør (UV-fakultetet), Bente Ailin Svendsen (HF-fakultetet), Kristoffer Kolltveit (SV-fakultetet), Anne Margrethe Myhre (MED-fakultetet), Ole Smørdal (UV-fakultetet og Include). Skrivehjelp: Arve Fløystad-Thorsen (HF-fakultetet).

Innledning

Samfunnsoppdrag, såkalte *Missions* på engelsk, har den senere tid vært tatt i bruk i flere europeiske land, i første rekke innenfor EU-systemet. De har hatt utgangspunkt i identifiserte komplekse samfunnsutfordringer, som det har vært et ønske å mobilisere alle relevante forskningsmiljøer i det enkelte land til å bidra til å løse. I regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032 (LTP III) lanseres virkemiddelet for første gang i Norge gjennom to svært ulike samfunnsoppdrag: *bærekraftig fôr* og *inkludering av barn og unge*. Initiativet har blitt tatt godt imot av det politiske Norge og har blitt foreslått supplert med ett til, rettet inn mot det grønne skiftet.

Samfunnsoppdraget *Inkludering av barn og unge* er foreløpig kun blitt kort skissert, i LTP III. Den endelige formuleringen av hovedmål, delmål og konkrete virkemidler gjenstår, og det er forespeilet at dette skal komme på plass i 2023. I dette dokumentet redegjør UiO for sin forståelse av dette samfunnsoppdraget og presenterer et forslag til hvordan UiO, og den norske universitetssektoren ellers, kan bidra aktivt for å styrke denne satsingen.

Hva er et samfunnsoppdrag?

NIFU-rapporten *Målrettede samfunnsoppdrag i Norge*, utarbeidet i 2022 på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, er et godt utgangspunkt for å tenke videre rundt utviklingen av oppdraget. Rapporten studerer hvordan samfunnsoppdrag skiller seg fra andre større initiativer og satsinger, og hvordan de har fungert i andre land. Med dette utgangspunktet skisserer rapporten hvordan et slikt virkemiddel kan fungere godt også i en norsk virkelighet. Rapporten skiller mellom to typer samfunnsoppdrag: de *akselererende* tar sikte på å få opp tempoet på utviklingen innenfor et tematisk avgrenset område, med månelandingen som selve idealtypen. De *transformerende* tar utgangspunkt i et mye mer komplekst utfordringsbilde og innebærer både forskning, teknologiutvikling og sosiale endringer. Felles for begge vil være at en bred involvering av interessenter vil være nødvendig, og at en bedret fasilitering av innovasjon er en forutsetning for å realisere oppdragene.

Inkludering av barn og unge er ut fra dette skillet et utpreget transformerende oppdrag. I sine anbefalinger skriver NIFU at transformerende samfunnsoppdrag i norsk tapning må ta sikte på koordinering av innsats på tvers av sektorer, av en type og i et omfang som det i utgangspunktet er svak tradisjon for.

Dette er et viktig poeng. Det offentlige er preget av sterke sektorer, og til tross for forsøk med arbeidsgrupper og team som bryter avdelings- og institusjonsgrenser, består mange samordningsutfordringer både vertikalt og ikke minst horisontalt. Dette kan gjøre det vanskeligere å bli enige om både problemdefinisjon og velegnede tiltak. Her blir forskningen selv en nøkkelarena: de tverrfaglige forskningsgruppene på Universitetet fører ulike fagområder sammen, noe som muliggjør løsning av gjenstridige problemer. Mens forskningen tidligere var disiplin-orientert, er dagens forskning langt bredere anlagt, med brede

kontaktflater inn mot partnere og interessenter utenfor sektoren. Nettopp forskjellige perspektiver forent i én gruppe, på tvers av både fag og funksjoner, kan være noe av nøkkelen for å løse utfordringer som av natur bryter fag-, sektor- og institusjonsgrenser.

Vår forståelse av samfunnsoppdraget: ungt utenforskap

Rasjonalet bak samfunnsoppdraget Inkludering av barn og unge oppsummeres i Langtidsplanen på følgende måte:

> Et tett samarbeid mellom forskning, høyere utdanning og tjenester som møter barn og unge som har det vanskelig, er avgjørende for at de skal få en god oppvekst og et godt liv blant voksne.

Det konkrete målet med oppdraget slik det så uttrykkes i boks 3.13, er håndfast og ambisiøst:

> å redusere andel unge som står utenfor utdanning, samfunns- og arbeidsliv gjennom tverrsektoriell og målrettet innsats som retter seg inn mot påvirkningsfaktorer for en god oppvekst.

Slik UiO forstår oppdraget, handler inkludering av barn og unge om å redusere utenforskap på alle arenaer av barn og unges liv, for derved å kunne bidra til å redusere sjansen for at barn og unge står utenfor senere i livet. Arenaene inkluderer barnehage, grunnskole, SFO, videregående og høyere utdanning, i tillegg til fritidsaktiviteter og andre mer uformelle arenaer. Den målrettede innsatsen som skal til for å redusere utenforskap kan inkludere enda flere aktører, som barnevern, velferdstjenester og helsetjenester. Det konkrete målet, å redusere andel unge som står utenfor utdanning, samfunns- og arbeidsliv, innebærer å måle barns utdanning, opplærings- og arbeidslivsdeltakelse frem i tid, men inkluderer også mål på helse og trivsel.

Samfunnsoppdraget oppfattes dermed som både tverrfaglig og tverrsektorielt, og blant relevante forskningsmiljøer ved UiO inngår flere fakulteter og forskningssentre. De sentrale forskningsspørsmålene handler om å identifisere og beskrive utenforskap, å undersøke drivere og konsekvenser av fenomenet, samt se på hvilke tiltak som kan utarbeides, implementeres og evalueres for å redusere omfanget av det.

Utlysingen av midler til «Samarbeidsprosjekt for bedre samhandling til det beste for utsatte barn og unge» fra mai 2023 har en prisverdig åpenhet mot alle fagmiljøer, også de akademiske, en åpenhet vi anser som svært viktig å holde fast ved framover. Utlysningen inneholder samtidig elementer som vi er mer skeptiske til, herunder særlig den eksplisitte utelukkelsen av forskning som fokuserer på *årsaker* til ungt utenforskap. Utfordringen dette samfunnsoppdraget adresserer, er svært kompleks, og årsakene oppfattes verken nasjonalt eller internasjonalt som ferdig utforskede. En frakopling av all forskning på årsaker risikerer å føre til en utvikling av tiltak og virkemidler basert på et ufullstendig bilde. Dette vil ta en del av potensialet for problemløsning ut av samfunnsoppdraget og er noe vi vil ta tydelig til orde for at man justerer.

Universitetssektorens plass i samfunnsoppdraget

Trender og utviklingstrekk i akademia nasjonalt så vel som internasjonalt de senere årene har gitt universitetene en ny beredskap for initiativer rettet mot å ta kunnskap i bruk.
Med EU-systemet i spissen har i de senere årene en ny kultur for *inkludering av interessenter* kommet på plass i sektoren, rettet inn mot å gi forskningen bedre mulighet for å etterlate seg

spor utenfor akademia, det som på engelsk kalles *impact*. Inkludering av såkalte *stakeholders* i alle faser av forskningsprosessene har ført til en bevegelse i retning av mer umiddelbart anvendbare forskningsresultater og en bevegelse i retning av såkalt citizen science, forskningsprosesser hvor befolkningen som sådan – eller representanter for denne - trekkes aktivt inn.

Resultatet er nye virkemidler som alle er relevante og verdifulle innenfor rammen av et samfunnsoppdrag:

- Inkludering av relevante interessenter i produksjonen av søknader om ekstern forskningsfinansiering
- Systematisk bruk av erfarings- og kunnskapsoverføringsseminarer, hvor alle relevante etater mv er invitert
- Uformelle arenaer, f.eks. vitenskapskafeer hvor et bredere publikum har adgang (samskapingsprosesser, collaborative design/research, brukermedvirkning)
- Inkludering av identifiserte interessenter i styrings- og referansegrupper for prosjektene

Mange forskergrupper har allerede tatt slike instrumenter i bruk. Andre kan opprustes med passende instrumenter for bedre å rette seg inn mot samfunnsoppdraget, slik at avstanden fra kunnskapsproduksjon til reell endring blir så kort som mulig, uten å gå utover kvaliteten på forskningen.

Et viktig bidrag fra vår side er en ny og utvidet forståelse av *innovasjon*. Innovasjon er å betrakte som en *type* impact og vil ifølge NIFU-rapporten få en viktig plass innenfor rammen av både dette samfunnsoppdraget og andre. I løpet av få år har UiO gått fra å ha en klassisk patentorientert og kommersiell definisjon av innovasjon til å definere innovasjon langt bredere, som «Nye ideer som virker». Det er et innovasjonsbegrep inspirert blant annet av universitetet i Oxford, som også gir plass for den innovasjonen og nytenkingen som er samfunnsorientert og ikke-kommersiell. Det er nettopp en slik forståelse av innovasjon samfunnsoppdraget ser ut til å etterspørre – og her er UiO klare til å bidra.

Redskapene og instrumentene er på plass – i universitetssektoren vet vi nå mer om hvordan avstanden mellom forskningen og samfunnsutfordringene blir så kort som mulig. Vi oppfatter denne nye verktøykassen som et viktig bidrag fra oss inn i den designfasen som samfunnsoppdraget er inne i.

Det transformerende i temaet for samfunnsoppdraget har på denne måten sitt tydelige motstykke i endringer som allerede har tatt form i akademia. Tett sammenvevet med ovennevnte utviklingstrekk har vi i sektoren en økt erfaring med formalisert tverrfaglighet og større satsinger ved institusjonene, og en ny kultur for å samarbeide på tvers av både fag og interne enhetsgrenser for å løse utfordringer.

Et akademia med bred omstillingserfaring og med en ny og forsterket beredskap for anvendelse og interessentfokus er, alt tatt i betraktning, den beste kunnskapspartner et samfunnsoppdrag kan få. Sektoren er klar for de utfordringer et samfunnsoppdrag innebærer.

UiO – en naturlig nøkkelpartner

Langtidsplanen understreker at oppdraget er en samlet og koordinert innsats der kunnskapen tas i bruk for å skape reell endring. Involverte departementer vil ifølge planen blant andre være Barne- og familiedepartementet, Helse og omsorgsdepartementet og

Kunnskapsdepartementet. Den endelige formen på oppdraget vil utvikles i en design- og implementeringsfase i 2022/2023, slås det fast.

UiO er landets eldste og internasjonalt høyest rangerte utdanningsinstitusjon og kan med sin hovedstadsplassering enklere enn andre etablere og vedlikeholde nettverk og kontaktflater som behøves innenfor rammen av et samfunnsoppdrag som dette. UiO har opprettet tre større tverrfaglige satsinger, som alle på hver sine måter inkluderer og videreutvikler disse kontaktflatene og utvikler nye praksiser for samarbeid:

UiO: Energi og miljø
UiO: Livsvitenskap
UiO: Demokrati

UiO vil bygge på de gode erfaringene fra disse i sin innsats inn mot samfunnsoppdraget. Det samme gjelder Oslo Science City, et bredt initiativ drevet fram av både nærings-, innovasjons- og forskningsinteresser hvor UiO vil spille en nøkkelrolle. Oslo Science City har et eget såkalt gravitasjonsfelt med tittelen demokrati og inkludering og er allerede en plattform for samhandling mellom sektorer.

UiO kan med utgangspunkt i et allerede fungerende nettverk av både formalisert og uformelt samarbeid med andre universiteter også kople partnere på, slik at alle kan komme inn med sin beste og mest relevante forskning på området, i en felles innsats fra akademias side. Dette gjelder også internasjonale kontakter. Det er fra vår side viktig å løfte fram nettopp det internasjonale nettverket: Norge er ikke en øy i verden, og de utfordringene som samfunnsoppdraget er rettet inn mot, er minst like store i andre land, hvor de også forskes aktivt på. Den beste forskningen skjer i samarbeid med andre toppforskere ute i verden og skal forskningen kunne tas i bruk må den være kvalitetssikret både internasjonalt og nasjonalt, ved at alle relevante bidragsytere faktisk er inkludert i kunnskapsproduksjonen og det faglige kvalitetssikringen av den.

Vi vil også legge til at vi ved UiO i de senere årene har etablert en profesjonell forskningsadministrasjon, med kunnskap og erfaring som forskningsmiljøene kan nyttiggjøre seg i alle faser av forskningen; fra utvikling av prosjektsøknader, via drift av pågående prosjekter og vedlikehold av nettverk til informasjon og formidling av forskningsresultater både til spesifikke interessenter og et bredere publikum. Vi betrakter dette som et betydelig komparativt fortrinn, nasjonalt så vel som internasjonalt.

I forlengelsen av dette ser vi en naturlig rolle for UiO i å støtte og supplere allerede nedsatte ekspertgrupper på utvalgte relevante nøkkeltemaer, slik som BFDs gruppe for å bedre forhold for barn i fattige familier og KDs gruppe på sosial utjevning i skolen. Med sin brede kompetanse kan UiO tilby seg selv som en stabil forskningsleverandør for politikkutvikling på dette feltet, som et supplement til at kun enkeltforskere blir kontaktet, som i dag.

Det vil variere hvilke deler av samfunnsoppdraget de ulike norske universitetene bidrar inn til. På side 5-11 presenterer vi noen av våre egne fremste miljøer samt noen ansatser til ny forskning innenfor dette sammensatte feltet.

Universitetssektoren som inkluderingsaktør
UiO og de øvrige norske universitetene er ikke bare observatører og kunnskapsleverandører på området Ungt utenforskap. Vi er i høyeste grad også operative aktører, gjennom vår utdanningsvirksomhet.

Vi har på den ene siden en rekke relevante emner, både i det faste studietilbudet og innenfor etter- og videreutdanningstilbudet som kan rettes inn og synliggjøres overfor ansatte i relevante etater etc. som behøver spisskompetanse der vi har det. Dette tilbudet kan både utvides og profileres bedre enn i dag, med tanke på å fylle et behov som nok er større enn vi i utgangspunktet har dimensjonert vårt tilbud ut fra.

Et godt eksempel ved UiO er Dialogpilotene, som er en utdanning rettet inn mot å gjøre unge mellom 19 og 30 år til kompetente dialogarbeidere, med utgangspunkt i det nye norske mangfoldet av tros- og livssyn. Kurset har både en teoretisk og en praktisk del, og prosjektet eies i fellesskap av tre moskeer i Oslo, Human-etisk forbund og Kirkelig dialogsenter Oslo. Dialogpilotene er et innovativt samarbeidsprosjekt mellom UiOs teologiske fakultet og tros- og livssynsorganisasjoner i sivilsamfunnet, der konflikter og utenforskap relatert til religion og livssyn blant ungdom i skolen blir aktivt håndtert. Prosjektet har også et element av forebygging når det gjelder utvikling av ekstreme holdninger hos ungdom.

På den andre siden har vi i sektoren våre utfordringer med å inkludere alle som studerer hos oss, slik at de ikke faller utenfor og ikke får gjennomført sine studier. Mye gjøres allerede på dette området, men ytterligere innsats er nødvendig, herunder en bevisstgjøringsprosess rundt førstegenerasjonsstudenter og deres spesifikke behov, samt håndteringen av psykososiale utfordringer som følger med studenttilværelsen.

Vårt studietilbud må altså både synliggjøres og opprustes i lys av dette samfunnsoppdraget, og en intern bevisstgjøring rundt nøkkeltemaer må på plass. Med noen bevisste grep kan UiO og de norske universitetene bli nøkkelinstrumenter i den viktige kampen mot ungt utenforskap.

MULIGE BIDRAG FRA UiO

I det følgende presenterer vi et knippe av mulige bidrag fra UiO inn i dette samfunnsoppdraget. Bidragene faller i to kategorier.

Første kategori er etablerte sentre og forskningsgrupper, forskningsfellesskap med formaliserte rammer som allerede har produsert forskning med umiddelbar relevans for dette samfunnsoppdraget, og som vil være naturlige bidragsytere innenfor rammen av samfunnsoppdraget i årene framover.

Andre kategori er identifiserte fagmiljøer som besitter kompetanse som vi anser er vesentlige for å realisere ambisjonene i dette samfunnsoppdraget, og som det fra vår side er viktig å inkludere i arbeidet med oppdraget framover.

DE ETABLERTE

CREATE - Senter for forskning på likhet i utdanning

CREATE er et Senter for Fremragende Forskning, finansiert av Forskningsrådet for en femårsperiode med mulighet for forlengelse til ti år. Senteret skal i første del av perioden ledes av Arne Lervåg, med Ronny Scherer som nestleder. CREATE samler forskere med

ekspertise fra utdanningsfeltet, psykologi, sosiologi, økonomi, og genetikk, og metodologisk ekspertise innen pedagogiske målinger, psykometri, økonometri, statistikk og biostatistikk.

Ulikheter i utdanning skyldes mange forhold, som for eksempel elevens kjønn, sosioøkonomisk familiebakgrunn eller skolekvalitet. Konsekvensene av ulikhet kan være kumulativ, og føre til økt risiko for frafall, kriminalitet, utenforskap, og arbeidsløshet. Ved å integrere kunnskap og metoder fra ulike fagdisipliner har CREATE som mål å skape større likhet i utdanning. Å fremskaffe slik banebrytende forskning vil kunne bidra til at alle barn kan får realisert sitt potensiale, uavhengig av bakgrunn, og bidra til å redusere utenforskap som oppleves og oppstår gjennom utdanning. Senteret har tre forskningspilarer; å identifisere barrierer til likhet i utdanning, å utvikle og implementere tiltak som kan redusere disse barrierene, og å adressere metodologiske utfordringer i forskningsfeltet.

SpedAims - Senter for spesialpedagogisk forskning og inkludering

SpedAims er et ledende nasjonalt forskningsmiljø på barn med spesielle behov og inkludering og har som mål om å skape det beste grunnlaget for kunnskapsbasert praksis i skole og barnehage. Senteret ledes av professor Monica Melby Lervåg og er finansiert av Forskningsrådet.

Barn og unge med lærevansker og utviklingsforstyrrelser er kanskje den gruppen i utdanningssystemet som har størst risiko for marginalisering, diskriminering og ekskludering. Kunnskap om behandling og inkludering er sentralt for å forebygge de uheldige konsekvensene vi vet kan oppstå som en følge av lærevansker og utviklingsforstyrrelser. I tillegg vet vi at mange elever med lærevansker og utviklingsforstyrrelser er i ytterligere risiko fordi det er langt høyere forekomst av lærevansker i familier med lav inntekt og utdanning. I SpedAims forsker de på denne type problemstillinger. De ser blant annet på hvordan vi basert på forskning kan bygge opp et mest mulig effektivt støttesystem for disse elevene, hvilke faktorer som predikerer om elever har behov for ekstra støtte på skolen, og hvilke tiltak som er effektive. De ser også på hvordan man kan oppdage barn i risiko for lærevansker og utviklingsforstyrrelser tidlig og ut fra dette bygge opp et velfungerende lag rundt eleven. Målsettingen til SpedAims er altså å bidra med kunnskap slik at barn og unge kan oppleve mestring, oppfylle sitt potensial og bli inkludert i samfunn og arbeidsliv.

EQOP - Socioeconomic gaps in language development and school achievement: Mechanisms of inequality and opportunity

EQOP er et forskningsprosjekt som undersøker årsaker til sosial ulikhet i barns språkutvikling og skoleprestasjoner, med særlig fokus på betydningen av barnehagen. Prosjektet ledes av professor Henrik Daae Zachrisson og er finansiert gjennom ERCs Consolidator Grant program for perioden 2019-2023.

Så langt har publikasjoner fra prosjektet vist at det er stor sosial ulikhet i barn og unges språkutvikling, og at disse er til stede tidlig, allerede lenge før barna starter på skolen. Forskjellene i skoleprestasjoner mellom barn fra familier med høy og lav inntekt øker gjennom skolegangen, og har økt i Norge gjennom de seneste 15 årene. Prosjektet har vist at årsaker til sosiale forskjeller i utvikling og skoleprestasjoner finnes både i familien (blant annet som følge av stress i familier som har lav inntekt) og i skolen (noen skoler er bedre enn andre til å gi elever fra ulik bakgrunn like muligheter—men vi vet fremdeles ikke hva som kjennetegner de beste skolene), og at sosial deprivasjon i nabolag påvirker barns skoleprestasjoner. Prosjektet har også vist at barnehage for de minste barna i Norge reduserer sosial ulikhet i skoleprestasjoner, og (i amerikanske data) at vedvarende høy kvalitet i barnehagen bidrar til å redusere sosiale forskjeller i inntekt og utdanning i tidlig voksenalder.

INCLUDE – Forskningssenter for sosialt inkluderende energiomstilling
Forskningssenteret Include skal frembringe kunnskap om hvordan vi kan realisere et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn gjennom inkluderende prosesser og nære samarbeid mellom forskning og offentlig, privat og frivillig sektor. Universitetet i Oslo, ved Senter for utvikling og miljø (SUM), er vert for Include. Tre andre UiO-institutter er tilsluttet senteret: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Institutt for pedagogikk og Institutt for offentlig rett. Totalt består Include av seks forskningsinstitusjoner og 23 andre partnere. Samskaping av kunnskap og læring gjennom utprøving og eksperimentering utgjør pilarene i senterets tilnærming. Barn og unge er en viktig gruppe for senterets forskning. Vi vet at klima- og miljøkrisen preger den oppvoksende generasjonen i sterk grad, samtidig som ungdom har lav tillit til formelle demokratiske kanaler og foretrekker uformelle, midlertidige og aksjonsorienterte måter å uttrykke seg på. Vi jobber bl.a. med inkludering av barn og unge i kommunenes arbeid med klimaomstilling. Dette innebærer at vi samskaper og tester nye tiltak eller metoder for å fremme ungdommens deltagelse, eller utfordrer og bidrar til å endre eksisterende strukturer og praksiser som bidrar til å ekskludere ungdom.

Include studerer også praksiser for by- og regionalplanlegging, da særlig arealbruk og transportløsninger har klima- og miljøkonsekvenser. For ungdom kan disse praksisene lede til sosial og romlig inklusjon og eksklusjon.

MultiLing Senter for flerspråklighet
Senter for flerspråklighet (MultiLing) er et Senter for Fremragende Forskning, der man gjennom den siste tiårsperioden har bygget opp en særskilt kompetanse om barn og unges språk og språkbruk, både fra et språkpsykologisk og språksosiologisk perspektiv. Forskere ved senteret har videreutviklet og fremskaffet ny kunnskap om barns typiske og atypiske språktilegnelse, om hvordan barn og unge bruker de språkene de kan, om forholdet mellom språk og identitet(er), hvordan språk og språkbrukere fremstilles i media, og ikke minst hvordan språk fungerer som en viktig mekanisme for inkludering og ekskludering, særlig i minoritets-/majoritetskontekster – det være seg i utdanning, blant jevnaldrende, i (sosiale) medier, i (inngang til) arbeidslivet og i rettslige sammenhenger som politiavhør og barnevern(saker).

Norskspråklig kompetanse er åpenbart en viktig forutsetning for inkludering i norsk samfunns- og arbeidsliv. Forskere ved senteret besitter viktig kunnskap om det å tilegne seg norsk som andrespråk. Forskere ved MultiLing anvender en rekke metoder, inkludert citizen science eller folkeforskning (f.eks. prosjektet Youths Speak Back). MultiLing har gjennom tildeling som verdensledende forskningsmiljø ved UiO bygget opp en sosiokognitiv lab som tilrettelegger for innsamling av data (Leder: Franziska Köder). MultiLing har et utstrakt samarbeid med ledende forskere nasjonalt og internasjonalt, inngår i en rekke internasjonale nettverk og har gjennom en årrekke samarbeidet med andre instanser og interessenter utenfor akademia, som StatPed, Språkrådet, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO, nå tilhørende OsloMet), Oslo Bymuseum, deltatt i læreplanutvikling (Kunnskapsløftet 2020, Ingebjørg Tonne) og i Sannhets- og forsoningskommisjonen (Pia Lane) og bidratt inn i å utforme gjeldende språklov (Unn Røyneland).

Se ellers de årlige rapportene for MultiLing Center for Multilingualism in Society across the Lifespan HER.

Senter for barn og medier
UiO v/Senter for Barn og Medier ved Institutt for Medier og Kommunikasjon (IMK) utfører tverrfaglig og internasjonal komparativ grunnforskning på området Barn, unge og medier, med særlig vekt på risiko og ferdigheter. Forskningen skjer ved hjelp av både kvantitative og kvalitative metoder. Senteret har bygget opp samarbeidsrelasjoner ved en rekke institutter og fakulteter ved UiO og utenfor. Gruppen v/leder Professor Elisabeth Staksrud leder også det internasjonale EU Kids Online nettverket, bestående av 150 forskere fra 35 europeiske land. EU Kids Online jobber med mange typer forskning. Sentralt er den komparative representative studien av barn og foreldres forhold til digitale medier. Funnene fra EU Kids Online og innspill fra forskerne har blant annet vært sentrale i FNs barnekomités arbeid med sin generelle kommentar nr. 25 om barns rettigheter i forhold til digitale miljø fra 2021. Siden 2006 har EU Kids vært en viktig kilde for EU Kommisjonens Better Internet for Kids (BIK+) program.

Forskere fra senteret og nettverket har blant annet rådgitt EU-kommisjonen, Europarådet, FN, Nordisk ministerråd, internasjonale kommersielle selskaper, samt en rekke forvaltningsorganer, departementer og frivillige organisasjoner. Forskerne ved senteret arbeider også aktivt med å formidle forskningen til samfunnet for øvrig og har etablert et nasjonalt FoU-nettverk for barn og medier. Aktiviteter inkluderer regulære forskningsseminarer, nasjonalt og internasjonalt nyhetsbrev og aktive samarbeidsrelasjoner med norske aktører, bl.a. flere departementer, tilsyn, frivillige organisasjoner og barneombudet. Forskere ved IMK hadde en svært sentral rolle i arbeidet med NOU 2021:3 *Barneliv foran, bak og i skjermen* samt regjeringens nasjonale strategiarbeid *Rett på nett* for en trygg digital oppvekst som alle peker på behovet for langsiktig og tverrfaglig grunnforskning på området.

I tillegg til arbeidet med Barn og medier jobber senteret med forskningsetikk, og har blant annet fått pris fra Europarådets Best practice programme for å promotere akademisk integritet (2021).

Norwegian Fiscal Studies (NFS), Økonomisk institutt
NFS er et forskningssenter ved Økonomisk institutt finansiert av Norges forskningsråd. NFS-senteret har som sitt hovedformål å forske på offentlig økonomi, men flere forskere ved NFS-senteret har bidratt til forskningsarbeider som er knyttet til ulikhet og inkludering av barn og unge. Et grunnleggende spørsmål knyttet til sosial rettferdighet og for at barn skal ha lik mulighet til å få realisert sitt potensiale, er i hvilken grad familiebakgrunn er avgjørende for hvordan det går med barna senere i livet. I litteraturen blir dette omtalt som intergenerasjonell mobilitet. Gaute Torsvik, leder av NFS-senteret, har blant annet forsket på, og sammenfattet forskning på, hvordan og hvorfor intergenerasjonell mobilitet innenfor utdanning og inntekt varierer mellom land og over tid (Torsvik & Mogstad, 2023). En annen forsker tilknyttet NFS-senteret, Manudeep Bhuller, er medlem i en ekspertgruppe om betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og sosial mobilitet, som skal levere sin rapport til Kunnskapsdepartementet i februar 2024. Bhuller har også forsket på ungdomskriminalitet og virkninger av ulike straffereaksjoner (Bhuller mfl. 2018, Bhuller mfl. 2020) og deltar for tiden i et forskningsprosjekt om årsaker og virkninger av barnefattigdom som er finansiert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og ledet av forskere ved Statistisk sentralbyrå.

3. FAG- OG PROSJEKTMILJØER SOM DET FRAMOVER ER VIKTIG Å INKLUDERE

Foreldrepraksis i Norge

Prosjektet er en mixed methods sekvensielt forklarende studie av emosjonssosialisering i dagens norske familier under ledelse av professor Egil Nygaard ved Psykologisk institutt, finansiert av Bufdir og UiO. Prosjektet bruker et avansert og nyskapende forskningsdesign for å kontrollere vekk genetiske faktorer i studiet av foreldrestil og barns utvikling. Per i dag er det mye kunnskap om hvordan foreldres utøvelse av sitt foreldreskap henger sammen med barns utvikling, men mindre kunnskap om hva foreldre gjør i dag i Norge, og hvorfor de utøver sin rolle slik de gjør. Viktige foreldrefaktorer her er foreldres egne omsorgs- og oppvekstbetingelser, personlighet, partners foreldrestil, naboforhold, økonomi og kulturell bakgrunn. I dette prosjektet vil man isolere genetiske og miljøbetingede faktorer, for på den måte å få mer kunnskap om bakgrunnen for hvordan dagens foreldre i Norge utøver sin foreldrerolle og hvordan dette påvirker barna. Metoden er vitenskapelig nyskapende. Prosjektet vil gi ny innsikt i foreldrefaktorer og kunnskap om hvordan foreldre tenker om sin foreldrepraksis. Foreldrepraksis i Norge - Psykologisk institutt (PSI) (uio.no)

The use of Expert Reports as evidence in Child Protection Decision-Making

Dette samarbeidsprosjektet mellom jus og psykologi fikk maksimal støtte fra NFR i 2022 og er direkte relevant for flere momenter under samfunnsoppdraget om inkludering av barn og unge, siden det retter seg mot samfunnets mest sårbare og utsatte barn, barn med behov for hjelp og tiltak fra barneverntjenesten.

Å treffe avgjørelser i barnevernssaker er en vanskelig oppgave som kan få store konsekvenser for de involverte. Norge har fått kritikk fra Den europeiske menneskerettsdomstolen i en rekke avgjørelser, inkludert mangelfulle og ikke oppdaterte ekspertvurderinger. Prosjektet skal 1) sammenligne bruken av sakkyndige i Norge, Sverige, Tyskland og England gjennom å studere rettskildemateriale, 2) utvikle og teste et semistrukturert intervju til bruk for sakkyndige i samtale med barn og 3) sammenligne norske og svenske rettslige avgjørelser i barnevernssaker for å identifisere hvordan de begrunner vurderingen av barnets beste og foreldrenes rettigheter, inkludert bruken av de sakkyndige vurderingene. Et viktig resultat av studien vil være at vi oppnår mer lik praksis ved disse vurderingene til det bedre for barn og deres foresatte som får hjelp og tiltak, eller vurderes for slike tiltak, fra barneverntjenesten.

Prosjektet er tverrfaglig (jurister og psykologer) og ledes av professor Annika Melinder ved psykologisk institutt. Vår plan etter disse fire årene, er å søke EU-midler for et tverrfaglige prosjekt med europeisk forankring.

Se også nettsiden som er under oppbygging:
https://www.sv.uio.no/psi/forskning/prosjekter/the-use-of-expert-reports-as-evidence-in-child-pro/index.html

Ungdom og kriminalitet

Forskere på Institutt for kriminologi og rettssosiologi ved Det juridiske fakultet forsker på årsaker til at ungdom begår kriminalitet og konsekvenser av å bli utsatt for kriminalitet; på hvordan kriminalpolitisk debatt og politiets kontrollvirksomhet påvirker ungdom som lever eller ferdes i områder med mye kriminalitet; og på hvordan ungdom straffes eller opplever straff. Eksempler er forskning blant ungdom som ferdes i de åpne rusmiljøene, studier av

politiske radikaliseringsprosesser, forskning på politiets forebyggingsstrategier og prosjekter som undersøker unge som utsettes eller utsetter andre for seksuelle overgrep.

Kriminalitet er noe som kan følge av sosial utsatthet, men det er også noe som skaper og forsterker det. Forskning er viktig for å forstå denne dynamikken, ikke minst fordi den offentlige samtalen om unge som begår kriminalitet lett stigmatiserer og øker belastninger for både personer og lokalsamfunn. Instituttets forskere gjennomfører forskning i dialog med det store og kompliserte praksisfeltet som finnes innenfor kriminalitetsforebygging og reaksjonsapparatet, og samarbeider med sentrale forskningsmiljøer i Norge og andre land. For mer informasjon om forskningen på instituttet, se: https://www.jus.uio.no/ikrs/forskning/ .

Faggruppe i barnerett

Faggruppen i barnerett ved Det juridiske fakultet diskuterer barnerettslige spørsmål på tvers av faggrenser. Gruppen ønsker å synliggjøre barneperspektivet på ulike rettsområder og løfte frem problemstillinger som er spesielle for barn. Gjennom innledninger og diskusjoner med fokus på nye tendenser tar vi sikte på å videreutvikle faget. Faggruppen er knyttet til forskergruppen VERDI og bidrar inn i denne ved at noen av møtene arrangeres i fellesskap. Temaer som gruppen ønsker å fokusere på:

- Barns internasjonale menneskerettigheter og deres gjennomføring i norsk rett
- Barn rettsstilling i familien og forholdet til barnevernet
- Barns rettsstilling i strafferetten, utlendingsretten og på andre rettsområder
- Overordnede perspektiver, som forholdet mellom autonomi og beskyttelse

Retten til å bli hørt (medvirke) er særlig viktig for barn og unge som av en eller annen grunn er i en utsatt posisjon (funksjonshemming, barnevern, foreldretvist, asylsøker, etnisk minoritet, i konflikt med loven). Samtidig er de spesielt utsatt for at den ikke gjennomføres på en god måte. Dette er problemstillinger som behandles i faggruppen.
https://www.jus.uio.no/forskning/faggrupper/barnerett/index.html

Ungdom og mental helse

En forskergruppe ved Det medisinske fakultetet er i gang med å utarbeide nye prosjekter rettet inn mot å utforske relasjonene mellom mental helse og ungt utenforskap. Fra et helsefaglig perspektiv er gjennomføring av utdanning og deltakelse i arbeidslivet tett knyttet til mental helse og brukes ofte som utfallsmål for fungering. De fleste psykiske lidelser debuterer i ungdomsalder og påvirker både psykososial og akademisk funksjon, faktorer som er vesentlige for å forstå utenforskap og frafall fra skole og utdanning i denne gruppen. I 2020 ble rundt 10 prosent av barn og unge registrert med en psykisk lidelse i primærhelsetjenesten. De fleste var 12-24 år. Fem prosent ble behandlet i spesialisthelsetjenesten, de fleste for angst eller depresjon. En nyere norsk ungdomsstudie fant at 24% med en angstlidelse og 33% med en depresjonslidelse falt ut av skolen. Samtidig viser nyere forskning at de som får oppfølging og støtte, ikke kutter ut skole og utdanning og med det reduserer faren for utenforskap.

Gruppen vil fokusere på relasjonen mellom traumatiske opplevelser (vold, misbruk, mobbing), mental helse og skoleprestasjoner og ta sikte på å utvikle gode modeller for oppfølging og støtte til dem det gjelder. En arbeidshypotese er at engasjement vil holde dem i gang i skolehverdagen og gjennom det i mange tilfeller motvirke utenforskap.

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Forskere ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi arbeider med inkludering og utenforskap av barn og unge og på flere måter. Et av instituttets sentrale forskningsområder er migrasjon, integrasjon og mangfold. Dette rommer blant annet studier av hvordan det går med innvandrere og deres barn på sentrale samfunnsområder som utdanning, arbeidsliv og sivilsamfunn, og hvordan opplevelser av diskriminering og rkasisme kan føre til ulikhet, utenforskap og nye former for motstand og konflikt. Helse er en annen faktor som påvirker inkludering. ISS-forskere studerer hvordan marginalisering av funksjonshemmede og kronisk syke er en prosess som begynner i barneårene og tiltar gjennom utdanningsløpet. En rekke prosjekter studerer også faktorer som reproduserer og fremmer sosiale klasseforskjeller og hemmer sosial mobilitet og inkludering av barn og unge innenfor utdanningssystemet og gjennom komplekse samspill mellom prosesser i familien (inkludert arvelighet) og i det bredere oppvekstmiljø. Instituttet er unikt posisjonert i forhold til å kunne kombinere avanserte statistiske analyser og kvalitative data, og arbeider med sikte på å kunne etablere et senter for fremragende forskning om sosial ulikhet.

Utprøving av Trinnvis TF-CBT i kommunale tjenester for psykisk helse
Trinnvis traumefokusert kognitiv adferdsterapi (TF-CBT) er en metode for behandling av traumeutsatte barn. Det er en foreldreledet, men terapeutstøttet lavterskel modell for barn led lettere posttrauma plager. Det er gjennomført en pilot i Norge i kommunale tjenester og i 2023 er det startet en randomisert og kontrollert studie som sammenligner Trinnvis TF-CBT med vanlig hjelp traumatiserte barn får i kommunene. Over 12 kommuner er allerede rekruttert til prosjektet som er forankret ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og er ledet av forsker Silje Mørup Ormhaug. Prosjektet er støttet og finansiert av HDir. Professor Tine K. Jensen ved Psykologisk Institutt er initiativtager til prosjektet og er en del av forskergruppen.

UiO Norden – Living the Nordic Model
Professor Tine K. Jensen har ledet en av pilarene i prosjektet Living the Nordic model Pillar IV: Blind spots – the flip side of the normative child. Fokus har vært å forstå mer av hvordan det er å vokse opp i den Nordiske velferdsstaten og også forstå de blinde flekkene hvor barn ikke nyter godt av velferdsgodene. Hovedprosjektet er ledet av Elisabeth Staksrud ved Institutt for Medier og kommunikasjon. Postdok Reidar Skei Jessen ved PSI har mottatt midler fra prosjektet for å studere opplevelser med ikke-binær kjønnsidentitet i en norsk kontekst. Line Stänecke ved PSI er deltager i gruppen og mottok midler til å studere selvskading hos ungdom.

Youth Skills (ySKILLS)
ySKILLS har mottatt finansiering fra den Europeiske Unions Horisont 2020 Forskning og Innovasjonsprogram og er et samarbeid mellom 14 europeiske land. Hensikten med programmet er å fremskaffe kunnskap om digitale ferdigheter hos unge og utvikle et rammeverk for å forstå hvordan den digitale hverdagen påvirker barn og unges mentale, fysiske og sosiale helse samt utvikle strategier og anbefalinger som kan forbedre deres digitale ferdigheter. Professor Tine K. Jensen, førsteamanuensis Line Stänecke og Reidar Skei Jessen ved PSI har i samarbeid med forskere ved London School of Economics og Elisabeth Staksrud ved Institutt for media og kommunikasjon undersøkt hvordan sårbare ungdommer som har psykiske helseplager, opplever sin digitale hverdag.